

Ryszard Solik

Sztuka jako interpretacja

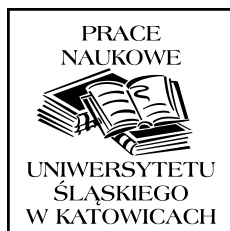
Z problemów dyskursu artystycznego

Nie unieważniając działającej na przedmiocie interpretacji, zwyczajowo ukierunkowanej na egzegezę ukrytych treści obiektu, rozważmy – w obszarze wyodrębnionej praktyki artystycznej, sztuki ustrukturuwanej i konceptualnie ukierunkowanej – sytuację odmienną, w której interpretacja (i określające ją komponenty) wpisana w strukturę dzieła jednocześnie je konkretyzuje i stanowi sposób jego istnienia. Ta „relokacja znaczenia”, przemieszczającego się z obiektu na kontekst i interpretację, pozwala nie tylko widzieć w niej niezbywalną, immanentną część dzieła sztuki, decydującą o trybie jego obecności zarówno w przestrzeni artystycznej, jak i w obszarze semiotycznym, ale samą sztukę jako interpretację.

Fragment z rozdziału pierwszego

Sztuka jako interpretacja
Z problemów dyskursu artystycznego

NR 2939

Ryszard Solik

Sztuka jako interpretacja

Z problemów dyskursu artystycznego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2012

Redaktor serii: Sztuka i Dydaktyka
Tadeusz Rus

Recenzent
Anna Zeidler-Janiszewska

Spis treści

Słowo wstępne	9
-------------------------	---

Część pierwsza

Dylematy obecności

1. Wprowadzenie. Horyzonty refleksji, granice pytań	17
1.1. Punkt wyjścia: dylematy i znaczenie	17
1.2. Po czym rozpoznajemy, na podstawie czego orzekamy	22
1.3. Przesłanki – cechy konstytutywne	27
1.4. W stronę interpretacji	31
1.5. Repetycja i przemieszczenie	38
2. Przestrzeń niepewności a <i>dictum</i> tradycji	51
2.1. Czas niepewności, przestrzeń transgresji	51
2.2. Dylematy nieokreśloności i potencjalności	60
2.3. Oczywistość postradana – dynamika obecności i nieobecności	70
2.4. Esencjalizm a parametry określoności dzieła sztuki	81
3. Współokreślający wymiar interpretacji	93
3.1. <i>Casus</i> własności obiektywnych – założenia, przesłanki, uwarunkowania	93
3.2. W horyzoncie interpretacji	110

Część druga

Konteksty, determinanty, składowe

4. Konteksty	125
4.1. Pozakontekstualny – projekt niemożliwy	125
4.2. W określony sposób, w określonym czasie	130

5. Uprzedniość a doświadczenie sztuki	135
5.1. „Twarzą w twarz”, „oko w oko”, czyli mit oka nieuprzedzonego	135
5.2. Nieuchronność uprzedniości	141
5.3. Sztuka – uprzedniość uprzywilejowana	146
6. Język	161
6.1. Cztery razy oczywistość?	161
6.2. Relacje a problem niewspółmierności	167
6.3. Przeciw odczytywaniu, za współkonstruowaniem i współokreślaniami	180

Część trzecia

Interpretacja a (jako) sposób istnienia sztuki

7. Rozważania przy portrecie. Słów kilka o <i>Giocondzie</i>	191
7.1. Rozważania przy portrecie – egzemplifikacyjne możliwości <i>Giocondy</i>	191
7.2. Dyskurs jako przestrzeń obecności. Pomiedzy potencjalnością a konkretyzacją	196
7.3. Semioprzestrzeń gatunku, czyli o nieoczywistości tego, co rzekomo zrozumiało samo przez się	206
8. Wokół krzesła. Rzecz o rzeczy i sztuce przedmiotu	223
8.1. Dialog przedmiotu z otoczeniem	223
8.2. Przede wszystkim interpretacja	231

Uwagi końcowe. W kręgu postawy krytycznej – relokacje i przemieszczenia	247
Nota bibliograficzna	259
Bibliografia	261
Indeks osobowy	279
Summary	289
Zusammenfassung	291

Przypuśćmy dla przykładu, że jakiś przedmiot o pięknych kształtach, którego faktura i proporcje są prawdziwą radością dla oka, został uznany za wyrób jakiegoś prymitywnego ludu, ale potem pojawiają się przekonujące dowody, że w rzeczywistości jest to przypadkowe dzieło przyrody. Zewnętrznie jest to nadal ten sam przedmiot, co przedtem. Ale mimo to od razu przestaje być dziełem sztuki i staje się przyrodniczą osobliwością. Jego miejsce jest teraz w muzeum przyrodniczym, nie w muzeum sztuki. Najbardziej zdumiewające jest to, że zaistniała różnica nie polega wyłącznie na zmianie intelektualnej klasyfikacji. Różnica powstaje w bezpośredniej oceniającej percepcji.

John Dewey: *Sztuka jako doświadczenie*

Słowo wstępne

Przeczyć faktom, gdy uważa się je za niezrozumiałe, to zajmować postawę niewątpliwie bardziej jałową z punktu widzenia postępu poznania niż ta, która polega na budowaniu hipotez; nawet jeśli nie mogą one być przyjęte, pobudzają jednak, właśnie przez swe niedostatki, krytykę i badania, które pozwolą kiedyś poza nie wykroczyć¹.

Claude Lévi-Strauss

Z czego powstał tekst świata, a ściślej: tekst kultury? Bynajmniej nie z faktów, lecz interpretacji owych faktów, albowiem fakty same nie istnieją. Istnieją tylko ich interpretacje².

Michał Paweł Markowski

Wstęp – najprościej rzecz ujmując – sprowadza się zazwyczaj do poczynienia koniecznych dookreśleń, które powinny Czytelnikowi wyjaśnić, z czym ma do czynienia i w jaki sposób na poruszane tekstem kwestie patrzy autor. Oczywiście tego stwierdzenia raczej nie wzbudzi większych zastrzeżeń. Nie jest to jednak jednoznaczne z tym, że zostanie ono zaakceptowane przez wszystkich w podanej formie, bez ewentualnych uzupełnień, dopowiedzi czy sprostowań. Niemniej, nawet w zaproponowanym uogólnieniu, pisanie wstępu to z wielu powodów zadanie niełatwe. Wstęp wymaga bowiem (nawet jeśli nie będziemy przeceniać jego roli) selektywności i wyrazistości myśli, przez co (przy istotnej ograniczoności wywodu i miejsca) niejednokrotnie budzi niepokój niedomówień i wątpliwości. A – jak zauważa Wisława Szymborska – „nad białą kartką czają się do skoku / litery, które mogą ułożyć się źle, / zdania osaczające, / przed którymi nie będzie ratunku”³. Wymaga ponadto pewnego zdystansowania się wobec przedsięwzięcia, do którego odnosi i które charakteryzuje. To zaś zdaje się nie tylko trudne, ale wręcz z założenia niemożliwe, bo autor nie może wznieść się do poziomu bezstronnego, zewnętrznego obserwatora i komentatora własnego tekstu. Nie chcę przez to powiedzieć, że nie wiem, o czym i czym jest ta książka. Takie sformułowanie byłoby nie tylko nierozsądne i, rzekłbym, nieprofesjonalne, przeczyłoby bowiem wszystkiemu, co wiąże się z samym pisanem i podstawowym warsztatem piszącego, lecz i nieprawdziwe oraz nieuczciwe z autorskiego punktu widzenia. Niemniej, czym ta praca będzie

¹ C. Lévi-Strauss: *Antropologia strukturalna*. Przeł. K. Pomian. Warszawa 2000, s. 222.

² M.P. Markowski: *Nietzsche. Filozofia interpretacji*. Kraków 1997, s. 279.

³ W. Szymborska: *Radość pisanania*. W: Eadem: *Wybór wierszy*. Warszawa 1979, s. 93.

(lub może być) dla odbiorcy, pozostanie kwestią otwartą, konkretyzującą się przez kolejne odczytania. Wszak utrwalony, zapisany i czytany tekst – przypomina Umberto Eco – „sam tworzy swoje znaczenia”⁴ i żyje własnym życiem, niejednokrotnie tak różnym od wyobrażeń i intencji piszącego, a także ustaleń wstępu czy samego tekstu (a nawet wbrew im), że – parafrazując Hansa Georga Gadamera – uzasadniona częstokroć zdaje się teza, iż czytający w skrajnych przypadkach nie tylko czyta inaczej, lecz czyta co innego.

Mimo to zaryzykuję przed Czytelnikiem stwierdzenie, pomijając różnorodność ewentualnych konkretyzacji, że znajdzie w tej książce i n n y o b r a z d o ś w i a d c z e n i a s z t u k i niż ten, który, utrwalony tradycjami estetyki formalistycznej czy modernistycznej, ucieleśniał obiektywistyczno-esencjalistyczne pojmowanie sztuki, a zarazem „mit dzieła samego w sobie”, kompletnego, autonomicznego i autotelicznego. Inny również od zdroworozsądkowych i „najbardziej rozpowszechnionych”⁵ w obiegu opinii przeświadczeń na temat sztuki i jej manifestacji. Inny z wielu powodów. Najpierw dlatego, że reorganizuje zwyczajowe relacje pomiędzy przedmiotem artystycznym a interpretacją, rezygnując z założenia samoistności obiektu i z wyjaśniająco-rekonstruującej konotacji interpretacji. Ale także z powodu, że ideę autonomiczności i samoreferencyjności dzieła zastępuje semioprzestrzenią powiązań i relacji, w strukturze których „artystyczność” okazuje się negocjowana i konstruowana, a nie ostatecznie określona i ustalona. W efekcie, odrzuca też ideę zamkniętości i samowystarczalności wytworu, „relokując znaczenie” z obiektu na kontekst i interpretację. Proponowane tutaj doświadczenie odmawia również sztuce możliwości definiowania siebie jedynie przez własności, cechy czy rodzaj formalnego ukształtowania, co nie oznacza jednak dewaluacji „aury” i formalnej struktury dzieła. Wreszcie głosi współokreślającą tożsamość obiektu artystycznej aktywność „protokołów teoretycznych”, a w samej interpretacji – podkreślmy – uznaje niezbywalną, immanentną część rzeczywistości dzieła sztuki, niezależnie od charakteru przedsięwzięcia, kształtu lub braku formalnego ustrukturywania.

Przyczyn odmienności proponowanego tutaj doświadczenia sztuki należy zatem szukać w reorientacji dyskursu, który zamiast na przedmiocie artystycznym, a ściślej jego substancjalnej i formalnej stronie, koncentruje się

⁴ U. E c o : *Dopiski na marginesie Imienia róży*. W: I d e m : *Imię róży*. Przeł. A. S z y m a - n o w s k i . Warszawa 1991, s. 595.

⁵ Myślę tutaj o przywołanej i omówionej szerzej w pracy, a przypomnianej przez Ryszarda Nycza, dominującej i do niedawna niekwestionowanej charakterystyce dzieła sztuki. Por. R. N y c z : *Kulturowa natura, słaby profesjonalizm. Kilka uwag o przedmiocie poznania literackiego i statusie dyskursu literaturoznawczego*. W: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*. Red. M. P. M a r k o w s k i , R. N y c z . Kraków 2006.

na kontekstach współkształtujących i współokreślających dzieło oraz na interpretacji; interpretacji stanowiącej, w odróżnieniu od tego, co substancjalne, „transfer z potencjalności do aktualności”⁶, a w rezultacie decydujący sposób istnienia sztuki jako takiej.

Odmienność ta wynika więc z jednej strony z samej rzeczywistości artystycznej, ze zmian w obrębie praktyki i poszukiwań twórczych, ale też z (niejednokrotnie radykalnych) przekształceń zwyczajów koncepcyjnych, w których status artystyczności przestano wiązać wyłącznie z substancjalnością obiektów przypisywanych sztuce. Od pewnego już czasu zresztą sama twórczość wykroczyła poza przedmiotowość. „Ontologię przedmiotu” uzupełnił zdarzeniowy i konceptualny wymiar praktyki artystycznej, a z czasem i bezcielesność (immaterialność) natury mediów elektronicznych⁷. Wzrosła też w kolejnych dziesięcioleciach drugiej połowy XX wieku „częstotliwość sytuacji, w których przedmiot stawał się coraz mniej ważnym elementem sytuacji estetycznej”⁸, a w konsekwencji uwydatniono również znaczenie, odmiennych od fizycznych, intencjonalnych, kulturowych i historycznych własności dzieła sztuki.

Z drugiej zaś strony decydujący wpływ na odmienność proponowanego ujęcia wywarły osiągnięcia refleksji teoriopoznawczej i metodologicznej. Generalizując, to przede wszystkim ustalenia rewidujące zarówno zasadność esencjalistycznych i obiektywistycznych (w rzeczywistości historycznych i konwencjonalnych) koncepcji sztuki, jak i epistemologiczny oraz przygodny charakter interpretacji. Uszczegóławiając inspirujące koncepcje, należy niewątpliwie wspomnieć o kulturowych uwarunkowaniach percepcji, o determinantach kontekstowych, sytuacyjnych i instytucjonalnych, o rekontekstualizacji doświadczenia sztuki w obrębie teorii i studiów kulturowych, a także o infrastrukturze poznania i rozumienia. Zgodnie bowiem z Derridańskim przesłaniem – słowniki, sensory, „wzorce, pojęcia, problemy filozofii sztuki nie spadły z nieba, lecz ukonstytuowały się w określony sposób oraz w określonym czasie”, tworząc konfigurację, a zarazem „system, logikę oraz encyklopedię, wewnątrz której sztuki piękne wyodrębniają się jako partykularny obszar”⁹. Rozstrzygające wreszcie okazało się przeświadczenie – przytaczam je jako swoiste podsumowanie i zamknięcie przedstawionych założeń – że sztuka nie może istnieć sama przez się, ale

⁶ W. Kalaga: *Mgławice dyskursu. Podmiot, tekst, interpretacja*. Kraków 2001, s. 235.

⁷ Por. np. M. Ostrowicki: *Wirtualne realis. Estetyka w epoce elektroniki*. Kraków 2006; K. Wilkoszewska: *Estetyki nowych mediów*. W: *Piękno w sieci. Estetyka a nowe media*. Red. K. Wilkoszewska. Kraków 1999.

⁸ A. Berleant: *Prze-mysleć estetykę. Niepokorne eseje o estetyce i sztuce*. Przeł. M. Korusiewicz, T. Markiewka. Kraków 2007, s. 44.

⁹ J. Derrida: *Prawda w malarstwie*. Przeł. M. Kwietniewska. Gdańsk 2003, s. 24.

wyłącznie przez swoje kolejne interpretacje, kształtowane w przestrzeni historycznie zmiennej praktyki dyskursywnej, w obrębie panujących wspólnot interpretacyjnych (Stanley Fish) i funkcjonującej, kulturowej infrastruktury poznania (Wojciech Kalaga). Mowa oczywiście o interpretacjach kształtowanych kontekstualnie, zawsze w sieci kulturowych uwikłań i zależności; kultura bowiem, nie dość, że stanowi czynnik regulacyjno-normatywny, to także „warunek istnienia każdego bytu jako bytu jakoś określonego”¹⁰. W rezultacie praca (mimo chwilami interdyscyplinarnego charakteru dociekań) została zasadniczo umiejscowiona w obszarze kulturoznawstwa, nie estetyki, filozofii sztuki czy historii sztuki. W centrum rozważań nie umieszczam wytworu o (raz na zawsze) określonych, zobiektywizowanych własnościach, kompletnego i samowystarczalnego, ale to, przez co dzieło jawi nam się jako takie, w szczególności uwarunkowania kontekstowe i interpretacyjne strategie dyskursywne, za każdym razem współkształtujące kulturową tożsamość obiektów sztuki.

Słowo jeszcze o strukturze. Część pierwsza książki (*Dylematy obecności*) odnosi się do sytuacji sztuki, szczególnie praktyki twórczej ostatniego stulecia, jako sytuacji niepewności. W kontekście niepewności ponowoczesnej kultury analizie poddaje fundamentalne niegdyś koncepty rozumienia sztuki, a co za tym idzie, kryteria wyodrębnienia granic dzieła i doświadczenia artystycznego. Część ta przynosi krytykę obiektywistyczno-esencjalistycznej koncepcji sztuki. W sekcji związanej z teorią interpretacji nie przedstawiam szczegółowo historii reorientacji pojęcia i zachodzących na gruncie dyskursu o interpretacji przekształceń. Uznaję to za zbyteczne nie tylko z powodu ograniczonego miejsca, ale również dlatego, że kwestie te, złożone i wieloaspektowe, łatwo odnaleźć w opracowaniach sytuujących problem teorii interpretacji w centrum swych dociekań. W części drugiej (*Konteksty, determinanty, składowe*) Czytelnik znajdzie rozwinięcie projektu interpretacji współokreślającej tożsamość obiektu artystycznego, ze szczególnym uwzględnieniem składowych tego procesu. W głównej mierze chodzi o kontekstualność doświadczenia sztuki, o wzory, preferencje i normy kultury organizujące bycie obrazu w świecie i przestrzeni, ale także o znaczenie uprzedniości eliminującej bezzałożeniowe rozumienie czegokolwiek, wreszcie o „myślenie w języku” i język strukturyzujący nasze poznanie i potencjalne sposoby przejawiania się wszystkiego, co może być w nim wyrażone. Część trzecia natomiast (*Interpretacja a (jako) sposób istnienia sztuki*), łącząc te elementy, pokazuje sensotwórczy i konstytuujący wymiar interpretacji na konkretnych przykładach: tradycyjnego, ustrukturuwanego i jednocześnie

¹⁰ A. Szahaj: *Zniewalająca moc kultury. Przedmowa*. W: S. Fish: *Interpretacja, retoryka, polityka. Eseje wybrane*. Przeł. K. Arbiszewski i inni. Red. A. Szahaj. Kraków 2008, s. 15.

najbardziej eksponowanego dyskursywnie obrazu w dziejach sztuki (Leonardowa *Gioconda*) oraz współczesnej przedmiotowej instalacji, pozbawionej wszystkiego, co niegdyś uwiarygodniało artystyczny status przedsięwzięcia.

Mam nadzieję, poprzestając na przywołanych przesłankach i omówieniu układu tekstu, że zwyczajowe dla wstępu wymagania, związane ze wskazaniem charakteryzujących wywód motywacji, zostały spełnione, a razem nie nużą przesadnie rozbudowaną argumentacją. Niemniej, pozostaje jeszcze jedna kwestia. Refleksja humanistyczna to nieustanne pasmo wypowiedzi o emanatywnej strukturze nadbudowujących się poziomów: „myśli o myślach”, „tekstów o tekstach”; „posiada ona swoją architekturę, swoje piętra”¹¹, zależności i powiązania, bez których nie mogłaby istnieć i rozwijać się. W rezultacie refleksja, ale także jej ekstensje, każdy artykuł, wypowiedź czy książka „rodzą się jako myśli o cudzych myślach, aktach woli, manifestacjach, ekspresjach, znakach”¹². Każdym więc słowem wyrażamy zależności i zaciągnięty dług wobec inspirującej uprzedniości cudzych przemyśleń, koncepcji i tekstów. Pragnę tym samym podziękować i wyrazić wdzięczność wszystkim mającym wpływ na tę książkę, w szczególności tym, którzy przyczynili się do jej powstania w obecnym kształcie.

Prof. dr hab. Ewie Kosowskiej z Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego dziękuję za nieodmienną i wieloletnią życzliwość, pomoc i inspirację, ale także za trud lektury, przemyślenia i podpowiedzi, które pozwoliły na eliminację niejednego błędu i uczyniły całość z gruntu lepszą. Myśląc o kształcie, a przede wszystkim o momentami interdyscyplinarnym/transdyscyplinarnym charakterze prowadzonej tutaj refleksji (zarazem modnym, bo stanowiącym w rzeczywistości ponowoczesnej kultury i nauki swoisty rys wielu dziedzin aktywności, ale też podejrzany i obdarzany nieufnością), z wdzięczną pamięcią przywołuję również postać zmarłego przed kilku laty prof. dr hab. Stefana Morawskiego z Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, który swego czasu – wprawdzie przy innym projekcie – nie zniechęcił, a wręcz namawiał mnie do podejmowania interdyscyplinarnych, kulturologicznie zorientowanych rozważań. Dziękuję także dr. Jarosławowi Skutnikowi, artyście i pedagogowi z Instytutu Sztuki Uniwersytetu Śląskiego, za udostępniony materiał, „dającą do myślenia” twórczość oraz możliwość wykorzystania w pracy części dokumentacji instalacji artystycznej *Kalwaria Z*. Swoją wdzięczność za życzliwość i wszelkie wsparcie pragnę ponadto wyrazić prof. dr hab. Małgorzacie Łuszczak, dyrektor Instytutu Sztuki Uniwersytetu Śląskiego, a także wszystkim,

¹¹ W. P a n a s: *W kręgu metody semiotycznej*. Lublin 1991, s. 10.

¹² M. B a c h t i n: *Problem tekstu*. Przeł. J. F a r y n o. „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 3, s. 265–266.

którzy przyjaźnie kibicowali temu przedsięwzięciu – w szczególności prof. dr hab. Annie Kowalczyk-Klus i prof. dr hab. Eugeniuszowi Delekcie. Przede wszystkim dziękuję jednak moim Najbliższym – bez ich wsparcia, cierpliwości i wyrozumiałości praca ta nigdy by nie powstała.

Osobne podziękowanie kieruję natomiast do recenzującej tę książkę prof. dr hab. Anny Zeidler-Janiszewskiej z Instytutu Kultury i Komunikowania Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie. Dziękuję za uwagi oraz dociekliwe i inspirujące sugestie, pozwalające pewne przedstawione tutaj kwestie raz jeszcze przemyśleć i przeformułować, lecz w głównej mierze za obdarzenie niniejszej koncepcji życzliwym zainteresowaniem i aprobatą.

Indeks osobowy

A

Abakanowicz Magdalena 220
Adamczewski Jerzy 220, 275
Adorno Theodor W. 39, 63, 66, 78, 261
Alberti Leone Battista 208, 213, 261
Alciati Andrea 167
Alkadhi Ayada 192
Ałpatow Michał 198, 261
Amsterdamski Stefan 80, 99, 133, 261, 269
André Carl 63
Arbiszewski Krzysztof 12, 27, 74, 101, 127, 161, 191, 250, 265, 274, 275
Arcimboldi Giuseppe 249
Argani Giulio Carlo 261
Arnheim Rudolf 150, 261
Arustowicz Krystyna 210, 276
Arystoteles 40, 167, 212, 261
Aschenbrenner Karol 179, 261

B

Bacciarelli Marcello 214
Bachtin Michaił 13, 70, 261
Bal Mieke 127, 182, 183, 261
Balandiere Georges 53
Balbierz Jan 151, 271
Balbus Stanisław 169, 268
Banasiak Bogdan 72, 265
Banaszak Grzegorz 19, 261

Banksy 192
Bańka Józef 34, 36, 54, 103, 116, 127, 165, 261, 262
Baran Bogdan 22, 83, 106, 142, 164, 216, 266
Barbour Ian G. 23, 262
Barthes Roland 23, 44, 164, 169, 262
Basquiat Jean-Michel 220
Batteux Charles 86, 88
Baudelaire Charles 63
Baudrillard Jean 18, 19, 52, 55, 60, 63, 74, 232, 262, 270, 271
Bauman Janina 262
Bauman Zygmunt 20, 22, 23, 51, 53, 55, 56, 119, 224, 262
Baumgarten Alexander Gottlieb 86
Baxandall Michael 100, 101
Bąkowska Eligia 43, 52, 67, 195, 203, 263, 264
Becker Howard Saul 22
Bednarski Krzysztof 60, 61, 66, 68
Bellini Giovanni 84
Bellone Enrico 194
Bellori Giovanni Pietro 56, 88, 256
Belting Hans 65, 68, 262
Benci Ginevra 197, 198
Benedict Ruth 262
Benjamin Walter 78, 262
Berdini Fidelio 194
Bergson Henri 154, 262

Berkeley George 139
 Berleant Arnold 11, 147, 262
 Beuys Joseph 57, 63, 262
 Białostocki Jan 20, 43, 56, 67, 106,
 129, 131, 168, 169, 184, 200, 203,
 210, 213, 262, 266, 267, 272, 273
 Bielska Grażyna 252, 263
 Bielska-Łach Monika 209, 275
 Bieńkowska Ewa 40, 185, 274
 Bieroń Tomasz 40, 55, 265
 Bieszczad Lilianna 34, 263
 Biskupski Krzysztof 42, 267
 Blondel Eric 183
 Blonsky Marshall 118
 Błachowicz Grzegorz 43, 269
 Błaut Sławomir 52, 267
 Błaż Agata 68, 271
 Błońska Wanda 44, 262
 Bochnak Adam 198, 263
 Bojarska Katarzyna 54, 270
 Bomba Radosław 163, 264, 267
 Borowski Andrzej 167, 168, 176, 211,
 263, 274
 Botero Fernando 192
 Bourdieu Pierre 100, 101, 171, 172,
 252, 263
 Bóbr Maciej 106, 197, 263
 Brach-Czaina Jolanta 229, 263
 Braque Georges 157
 Bravo Paweł 101, 178, 217, 230, 265
 Brooke-Rose Christine 40, 41, 55, 265
 Brown Dan 196
 Bryl Mariusz 68, 87, 88, 262, 263
 Bryson Norman 182
 Brzostowski Tadeusz 268
 Buczyńska-Garewicz Hanna 62, 263
 Buras Jacek Stanisław 274
 Burckhardt Jacob 208, 263
 Buren Daniel 157
 Burszta Wojciech 59, 268
 Burzyńska Anna 41, 44, 263

C

Callot Jacques 213
 Canova Antonio 71
 Carroll Noël 34

Cassirer Ernst 19, 236
 Castelfranco Giorgio 194
 Castiglione Giovanni 213
 Cebo-Foniok Małgorzata 237, 273
 Cézanne Paul 157
 Chartier Roger 213, 237, 273
 Chastel André 43, 195, 198, 203, 263
 Chaunu Pierre 67, 263
 Chilvers Ian 243, 263
 Chlanda Marek 65, 271
 Chmielewski Adam 37, 132, 270, 274
 Chojna Wojciech 20, 52, 103, 125,
 146, 169, 271
 Chrzanowski Tadeusz 215, 263
 Chyła Wojciech 263
 Cichowicz Stanisław 40, 185, 274
 Cieśla Hanna 267
 Cieślukowska Teresa 169, 269
 Cieślińska Nawojka 187, 268
 Cini Marcello 202, 263
 Clark Kenneth 194, 207
 Cocles Barthelemy 212
 Collini Stefan 40, 55, 265
 Coppier André-Charles 194, 206
 Courbet Gustave 184, 276
 Courtine Jean-Jacques 212, 263
 Crivelli Lukrecja 198
 Cudak Romuald 186, 275
 Culler Jonathan 40, 41, 55, 265
 Cycleron 167, 212
 Czapliński Przemysław 58, 268
 Czarnowski Stefan 132, 263
 Czartoryska Urszula 263
 Czerwiński Marcin 241, 250, 263, 265

D

D'Allea Anne 182, 263
 D'Este Isabella 197
 Daguerre Louis Jacques 228
 Danek Danuta 26, 267
 Danto Arthur 21, 243, 244, 263, 264
 Daszkiewicz Jakub 178, 179, 264
 Davies Norman 239, 264
 Davis Martha 68, 271
 Dąbkowska-Zydroń Jolanta 17, 48,
 163, 226, 264

Dąbrowska Anna 178, 265
Debord Guy 63
Delacroix Eugène 71
Delektka Eugeniusz 14, 271
Deleuze Gilles 41, 264
Delumeau Jean 52, 203, 264
Derra-Włochowicz Aleksandra 265,
274, 275
Derrida Jacques 11, 17, 21, 22, 36, 71,
83, 85, 164, 224, 236, 264
Dewey John 7, 40, 264
Dębnicki Adam 131, 266
Dickie George 49, 264
Didkowska Bernadeta 112, 275
Dilthey Wilhelm 42
Dolińska Monika 213, 266
Dornbusch S.M. 179
Duby Georges 202, 276
Duchamp Marcel 24, 71, 78, 157, 192,
224, 226, 232, 242
Dufrenne Mikel 120, 150, 264
Dupré Louis 239, 264
Dürer Albrecht 33, 106, 210
Dutka Elzbieta 23, 168, 264, 269, 276,
277
Dziadek Adam 169, 264
Dziamski Grzegorz 17, 18, 30, 37, 56,
64, 77, 79, 81, 85, 248, 264, 272
Dziemidok Bohdan 49, 71, 100, 153,
265, 272

E

Echnaton, faraon 71
Eco Umberto 10, 24, 29, 40, 41, 51,
55, 63, 76, 101, 108, 115, 118, 136,
143, 164, 178, 217, 230, 239, 242,
265
Eliade Mircea 250, 265
Elias Norbert 25, 217, 238, 265
Erazm z Rotterdamu 106, 212, 213
Estreicher Karol 195, 196, 276
Eustachiewicz Lesław 115, 265

F

Fanning Patrick 68, 271
Faryno Jerzy 13, 261

Featherstone Mike 63
Fedewicz Bożena 41, 267
Ficino Marsilio 106
Fish Stanley 12, 25, 27, 47, 74, 78,
79, 82, 90, 101, 103, 108, 116,
119–121, 127, 161, 173, 188, 191,
200, 204, 207, 218, 219, 249, 250,
252, 253, 265, 274, 275
Fleischer Michael 178, 179, 265
Fleming John 84, 198, 209, 267
Fojcik Henryk 116, 269
Folga-Januszczyńska Dorota 266
Forstner Dorothea 110, 265
Foucault Michel 23, 41, 63, 72, 85, 265
Fra Angelico 71
Francastel Pierre 172, 266
Franciszek I, król 219
Frege Gottlob 42, 266
Freud Zygmunt 194, 207, 210, 266
Fromm Erich 266
Frydryczak Beata 266

G

Gadamer Hans-Georg 10, 20, 22, 27,
35, 36, 40, 44, 73, 83, 84, 93, 106,
136, 138, 141, 142, 158, 159, 161,
164, 171, 172, 175, 216, 217, 266
Gallerani Cecylia 197, 198
Gałuszka Jadwiga 115, 265
Gehlen Arnold 244
Geremek Bronisław 202, 276
Gębarowicz Mieczysław 140, 240, 266,
271
Ghirlandaio Domenico 213, 215, 216
Giambattista della Porta 212
Giełdoń-Paszek Aleksandra 137, 275
Gieysztor Aleksander 111, 261
Gilewicz Joanna 102, 277
Ginevra dei Benci 197, 198
Giorgione (Giorgio Barbarelli da Ca-
stelfranco) 197
Girard Rene 238, 266
Giza Barbara 272
Giżycki Marcin 61, 266, 274
Glasenapp-Konkol Małgorzata 265,
274, 275

Głowiński Michał 42, 267
 Godyń Mieczysław 39, 276
 Goethe Johann Wolfgang 27
 Goffman Erving 217, 266
 Gohr Siegfried 65
 Goldblatt Maurice H. 210
 Golka Marian 116, 266
 Gołaszewska Maria 22, 30, 39, 63, 104, 114, 125, 135, 157, 179, 240, 263, 266, 267, 270, 276
 Gombrich Ernst Hans 43, 44, 94, 95, 97, 107, 108, 114, 131, 150, 177, 178, 182, 184, 199, 213, 266
 Gombrowicz Witold 151, 152, 213, 266
 Gomóła Anna 23, 168, 264, 269, 276, 277
 Goodman Nelson 30, 135, 146, 172, 266, 267
 Gorczyca Barbara 202, 269
 Goszczyńska Mirosława 238, 266
 Grabowski Janusz 267
 Graff Piotr 42, 267
 Grajewski Wincenty 70, 202, 261, 269
 Greenblatt Stephen 44, 267
 Gross Rudolf 118, 267
 Grudziński Lech 277
 Gruszczyński Marcin 54, 276
 Grzegorz Wielki 167
 Grzeliński Adam 116, 127, 250, 265, 274, 275
 Guczalska Katarzyna 20, 62, 139, 245, 277
 Guczalski Krzysztof 271
 Guevara Che Ernesto 193

H

Habermas Jurgen 158, 267
 Hacker Peter 95, 267
 Hagens Günther von 58
 Hanuszkiewicz Adam 228
 Hardy Barbara 115, 163, 267
 Haroche Claudine 212, 263
 Harold, hrabia 215
 Hartley Marsden 220
 Hassan Ihab 53

Hauser Arnold 26, 267
 Hegel Georg Wilhelm 73, 129, 130, 267
 Heidegger Martin 21, 40, 44, 58, 93, 120, 141, 235, 237, 267
 Hejmej Andrzej 169, 268
 Herbert Zbigniew 136, 267
 Hermeren Goran 41, 267
 Hilliard Nicholas 237
 Hilsbecher Walter 52, 267
 Hinz Berthold 203, 267
 Hirsch Eric 42, 43, 267
 Hockney David 216, 267
 Holbein Hans 237
 Hollingsworth Mary 198, 261
 Holzman Joanna 184, 216, 267, 276
 Hołówka Teresa 72, 162, 277
 Hołyński Roman 238, 272
 Honnecourt Villard de 202
 Honnef Klaus 77, 267
 Honour Hugh 84, 198, 209, 267
 Horapollo 167
 Hornowska Ewa 272
 Hornowski Tomasz 272
 Howard Ron 196
 Hudzik Jan P. 30, 58, 232, 267, 268
 Hugon od św. Wiktora 20, 212
 Huizinga Johan 268
 Husserl Edmund 42, 268
 Hutnikiewicz Artur 268
 Huyghe René 194
 Huysen Andreas 63, 268

I

Ignaczak Ewa 274
 Ingarden Roman 87, 115, 120, 268

J

Jakobson Roman 101, 268
 Jakubczak Marzenna 271
 Jameson Fredric 58, 268
 Jamroziakowa Anna 53, 268
 Jan van Eyck 209
 Janicka Krystyna 268
 Januszkiewicz Michał 42, 268
 Japola Józef 164, 272

Jedlińska Eleonora 182, 263
Jedliński Jakub 182, 184, 263
Jeffrey Ian 184
Jekiel Wojciech 169, 210, 273
Jenks Chris 59, 268
Johns Jasper 23
Jonkisz Adam 271
Juda Mieczysław 112, 273
Juszczak Wiesław 186, 187, 268

K

Kalaga Wojciech 11, 12, 34, 35, 37, 40, 41, 43, 46, 59, 70, 72, 85, 95, 112, 115, 118, 145, 163, 165, 201, 205, 206, 245, 268
Kalinowski Witold 49, 268
Kamińska Krystyna 43, 106, 109, 203, 273
Kamionkowa Janina 26, 267
Kamocki Janusz 238, 268
Kania Ireneusz 167, 202, 211, 237, 263, 268, 274
Kant Immanuel 27, 94
Kaprow Allan 81
Kapuściński Ryszard 268
Karaś Magdalena 277
Karbowska Jolanta 172, 266
Kartezjusz (René Descartes) 94, 184
Kasia Katarzyna 76, 273
Kasperowicz Ryszard 44, 107, 266, 268
Keele Kenneth David 194
Kennedy Jacqueline 106
Kennick William 39
Kępińska Alicja 23, 25, 30, 37, 38, 51, 53, 54, 58, 61, 65, 66, 133, 145, 201, 224, 235, 268
Kępiński Antoni 212, 268
Kępiński Zdzisław 113, 268
Kęskrawiec Marek 154, 268
Kęszycka Helena 72, 265
Kieckhefer Richard 237, 268
Kiereś Henryk 268
Kilanowski Marcin 265, 274, 275
Kippenberger Martin 220
Kitowska-Łysiak Małgorzata 37, 57, 132, 156, 273
Klein Yves 65, 66
Klemens Aleksandryjski 167
Klibansky Raymond 43, 268
Klimt Gustaw 199
Kluszczyński Ryszard W. 76, 269
Kłosińska Katarzyna 101
Kłoskowska Antonina 109, 269
Kmita Jerzy 26, 152, 236, 261, 269
Knopek Józef 228, 275
Koczanowicz Leszek 274
Kołakowski Leszek 53, 269
Komendant Tadeusz 55, 72, 262, 265
Konopacka Aniela Maria 276
Koons Jeff 104
Korda Alberto 193
Korusiewicz Maria 11, 102, 135, 140, 146, 147, 172, 262, 266, 269
Kosowska Ewa 13, 119, 141, 177, 211, 225, 269, 272
Kossowska Irena 94, 266
Kostyrko Teresa 17, 152, 264, 269
Kosuth Joseph 242, 252
Kounellis Jannis 63
Kowalczyk Barbara 65
Kowalczyk Izabela 269
Kowalczyk-Klus Anna 14, 220, 256, 259, 274, 275
Kowalczykowa Alina 169, 269
Kowalska Bożena 269
Kozakiewicz Krzysztof M. 252, 263
Kozina Irma 234, 269
Kozłowski Jarosław 242
Krakowski Piotr 23, 24, 72, 77, 226, 235, 269
Krauss Rosalind E. 269
Kreczowska Maria 208, 263
Kreisberg Alina 115, 265
Kristeller Paul Oscar 43, 269
Krośniak Marek 23, 262
Królak Sławomir 18, 52, 262, 270
Kryczyńska Anna 43, 268
Krzemieniowa Krystyna 20, 24, 39, 56, 63, 73, 136, 261, 266, 274
Krzemień Krystyna 57, 262
Krzemień-Ojak Krystyna 66, 261

- Kubalska-Sulkiewicz Krystyna 209, 275
 Kubaszewska Hanna 269
 Kubicki Roman 17, 19, 21, 53, 55, 68, 73, 112, 115, 119, 125, 138, 233, 243, 262, 269, 278
 Kuczyńska Agnieszka 266
 Kuczyńska Alicja 76, 106, 168, 192, 194, 196, 203, 204, 210, 215, 269, 273
 Kuhn Thomas 23, 99, 269
 Kujawińska-Courtney Krystyna 267
 Kurecka Maria 261
 Kurylenka Galina 269
 Kwapisz Williams Katarzyna 267
 Kwietniewska Małgorzata 11, 17, 71, 224, 264
 Kwintylian 212
- L**
- Lacan Jacques 202, 269
 LaCapra Dominick 54, 270
 Landman Adam 267
 Lavater Johan Kaspar 212
 Le Brun Charles 213
 Lechte John 241, 270
 Le Goff Jacques 51, 52, 144, 270
 Lenartowicz Agnieszka 265, 274, 275
 Leonardo da Vinci 24, 138, 167, 168, 181, 193, 194, 198, 204, 206, 210, 211, 213, 216, 270
 Lessing Gotthold Ephraim 168, 270
 Lévi-Strauss Claude 9, 59, 115, 144, 270
 Lewandowska Sabina 239, 264
 Le Witt Sol 24, 77
 Lichański Stefan 52, 267
 Limont Wiesława 112, 275
 Lipski Andrzej 19, 57, 128, 129, 150, 151, 159, 166, 179, 234, 270
 Lis Renata 271
 Lorenzi Alberto 194
 Lotringer Sylvère 52, 270
 Lübbe Hermann 63, 157, 240, 244, 270
 Ludwik XV, król Francji 230
 Lutyński Piotr 251, 270
- Lyotard Jean-François 24, 31, 56, 157, 173, 270
- Ł**
- Łęcki Krzysztof 57, 129, 151, 166, 179, 234, 270
 Łotman Jurij 237, 242, 270
 Łukasiewicz Małgorzata 143, 158, 171, 266, 267, 277
 Łuszczak Małgorzata 13
- M**
- Mach Jolanta 150, 261, 276
 MacIntyre Alidair 132, 270
 Magala Sławomir 169, 262
 Magritte René 192
 Makart Hans 199
 Malinowski Bronisław 125, 270
 Malraux André 106, 135
 Małkiewicz Adam 215, 270
 Manteuffel-Szarota Anna 209, 275
 Manzoni Piero 249, 251
 Marani Pietro C. 194
 Marciniak Janusz 271
 Marecki Józef 184
 Margański Janusz 63, 68, 141, 218, 232, 268, 274
 Margolis Joseph 20, 30, 52, 71, 80, 82, 84, 103, 105, 110, 125, 146, 169, 232, 255, 271
 Maria Walter de 65
 Marin Louis 182
 Markiewicz Henryk 42, 44, 101, 169, 250, 262, 267, 268, 271
 Markiewka Tomasz 11, 147, 262
 Markowska Anna 26, 170, 271
 Markowski Michał Paweł 9, 10, 24, 26, 29, 40, 56, 73, 112, 133, 140, 157, 169, 183, 244, 248, 263, 264, 270–273
 Marquard Odo 63
 Martini Simone 94, 96, 110, 114, 154
 Maryl Maciej 127, 182, 261
 Mattmüller Natasza 58, 271
 Matuchniak-Krasuska Anna 271
 Matuszewski Krzysztof 41, 72, 264, 265

Maurin-Białostocka Jolanta 168, 270
McKay Matthew 68, 271
Meier Hans 63
Melberg Arne 151, 271
Memmi Lippo 94, 96, 110, 154
Mencwel Andrzej 57, 132, 212, 250,
262, 263, 265, 268
Merz Mario 63
Meyer Peter 107, 198, 210, 271
Michalski Krzysztof 171, 266
Michał Anioł (Michelangelo Buonarro-
ti) 84, 121, 213, 215
Miczka Tadeusz 169, 271
Mierzejewska Bożena 84, 209, 267
Miłosz Czesław 142, 143, 271, 275
Minorowicz Donata 84, 271
Mitosek Zofia 138, 142, 271
Molenda Adam 60, 271
Moles Abraham 151, 271
Mona Lisa/Gioconda 106, 107, 114,
135, 191–193, 195–201, 203–207,
210–213, 215–217, 219, 221, 228,
247, 253
Monet Claude 139
Montaigne Michel de 215
Morawińska Agnieszka 169, 239, 262,
276
Morawski Stefan 13, 23, 30, 86–88,
110, 126, 135, 158, 167, 262, 271,
278
Morimura Yasumasa 192
Moritz Karl-Philipp 27
Mróz Piotr 22, 244, 263
Mukařovsky Jan 138, 271

N

Napier John 238, 272
Neuger Leonard 211, 272
Newman Sharan 272
Niedźwiedź Jakub 169, 268
Niépce Joseph Nicéphore 228
Nietzsche Friedrich Wilhelm 25, 40,
272
Nowak Andrzej 30, 267
Nowakowski Piotr 110, 184, 274
Nowicka Ewa 115, 238, 272

Nowicki Andrzej 214, 218, 223, 272
Nycz Ryszard 10, 20, 24, 26, 29, 31,
35, 54, 55, 73, 82, 83, 85, 89, 112,
133, 140, 142, 143, 157, 169, 176,
181, 184, 185, 224, 244, 248, 254,
262–264, 267–270, 272, 273, 277
Nysler Łukasz 274

O

Olejniczak Maria 44, 275
Oleksiuk Michał 115, 265
Oleś Piotr 54, 272
Oleđzka-Frybesowa Aleksandra 120,
150, 264
Olszewski Mikołaj 265
Ong Walter J. 164, 177, 272
Orlik Piotr 42, 268
Orłowski Hubert 78, 262
Orzechowski Andrzej 274
Osborne Harold 243, 263
Osińska-Boska Krystyna 213, 237, 273
Ossowski Stanisław 71, 99, 100, 153,
155, 272
Ostromecka Helena 23, 99, 269
Ostrowicki Michał 11, 30, 58, 67, 76,
77, 165, 178, 233, 263, 264, 267,
268, 272, 273, 277, 278
Ostrowski Jan K. 215, 272
Otwinowska Barbara 273

P

Pachciarek Paweł 110, 265
Paczkowska-Łagowska Elżbieta 63,
157, 240, 270
Paluch Andrzej 125, 272
Panas Władysław 13, 54, 94, 197, 272
Panofsky Erwin 43, 106, 108, 109,
139, 182, 203, 268, 273
Pareyson Luigi 76, 273
Pasierb Janusz 273
Pasterczyk Krystyna 137, 143, 273
Pasto T.A. 162, 273
Pater Walter 196, 207, 210
Paulinusz z Noli 167
Pedretti Carlo 194, 207
Peirce Charles Sanders 44

Pelc Janusz 167, 273
 Pelc Jerzy 178, 273
 Perrault Charles 88
 Perugino Pietro 215
 Petri Jakub 62, 263
 Pękala Teresa 276
 Picasso Pablo 157, 220
 Pieńkos Andrzej 229, 273
 Pietsch Andrzej 112, 273
 Piwocki Ksawery 198, 273
 Platon 167
 Plotyn 167, 215
 Plutarch 212
 Podbielski Henryk 261
 Pollock Griselda 127, 182, 261
 Pomian Krzysztof 9, 55, 115, 229, 270,
 273
 Poniatowski Stanisław August 139
 Popczyk Maria 34, 84, 102, 135, 172,
 234, 263, 266, 269, 271, 277
 Popiel Magdalena 29, 30, 86, 133, 273
 Poprzęcka Maria 37, 57, 132, 156,
 273
 Porczak Antoni 165, 273
 Porębska Anna 118, 267
 Porębski Mieczysław 169, 187, 198,
 200, 273
 Potocki Andrzej 264
 Poussin Nicolas 71, 84, 88
 Praz Mario 169, 210, 273
 Prokopiuk Jerzy 194, 262, 266
 Przybylski Igor 251
 Przybylski Ryszard 56, 88, 256, 273
 Przyłębski Andrzej 161, 266
 Pytasz Marek 186

R

Radomski Andrzej 163, 264, 267
 Radziwiłł Karol 84
 Rafael Santi 24, 71, 121, 138
 Ranum Orest 237, 273
 Rauchenberg Robert 65, 71
 Raymond Jean-Pierrot 64
 Rembrandt Harmensz van Rijn 71,
 138, 213, 249
 Revel Jacques 213, 214, 273

Rewers Ewa 62, 272, 273, 277
 Richter Hans 274
 Ricoeur Paul 40, 44, 45, 68, 93, 141,
 185, 218, 232, 274
 Riegl Alois 36
 Ripa Cesare 167, 211, 263, 274
 Rodowska Krystyna 274
 Rorty Richard 26, 40, 55, 63, 90, 265,
 274
 Rosińska Zofia 274
 Rosner Katarzyna 80, 93, 115, 120,
 141, 142, 145, 159, 163, 165, 239,
 274
 Ross Stephen David 30
 Rossi Paolo 194
 Rostworowska Maria 238, 274
 Rościcki Stanisław 261
 Rotter Lucyna 184
 Rouche Michel 238, 274
 Rubens Peter Paul 71
 Rudomino Tomasz 274
 Ruksza Stanisław 66, 277
 Ruskin John 139
 Russo Lucio 202, 263, 274
 Ruszczycówna Janina 267
 Rynck Patrick de 110, 184, 274
 Rzepińska Maria 168, 206, 270

S

Sabaudzki Eugeniusz 199
 Sainteny Philippe 202, 276
 Salwa Mateusz 76
 Salwa Piotr 24, 51, 76, 136, 164, 239,
 265
 Sapir Edward 95, 177, 274
 Sarzyński Piotr 81, 274
 Sassoon Donald 274
 Satalecka Ewa 220, 274
 Sauerland Karol 66, 261
 Saxl Fritz 43, 268
 Scailliérez Cécile 194
 Scarpetta Guy 274
 Schelling Friedrich W.J. 24, 56, 274
 Schiele Egon 199
 Schleiermacher Friedrich 42
 Schwartz Lillian 192

Secomska Krystyna 88, 274
 Sedlmayr Hans 87, 88
 Sérullaz Maurice 194
 Sforza Ludwik 202
 Shusterman Richard 37, 274
 Sidorek Janusz 42, 268
 Siemek Andrzej 41, 72, 265
 Sikorski Janusz 78, 262
 Simmel Georg 241
 Sinko Tadeusz 167, 276
 Skoczylas Joanna 164, 264
 Skrok Zdzisław 274
 Skutnik Jarosław 13, 139, 227–229,
 245, 274, 275
 Slotow Piotr 119, 275
 Sławek Tadeusz 25, 80, 275
 Sławiński Janusz 45, 138, 169, 181,
 207, 269, 271, 275
 Smoczyński Maciej 74, 101, 161, 204,
 265, 274, 275
 Sokrates 213, 214
 Solik Ryszard 39, 67, 112, 220, 256,
 259, 274, 275
 Solomon A.R. 23, 275
 Sontag Susan 44, 119, 275
 Spencer Stanley 220
 Staff Leopold 25, 272
 Stanosz Barbara 274
 Starnazzi Carlo 194, 207
 Stefańska-Szewczuk Dorota 266
 Steinsberg Aniela 270
 Stern Jonasz 170, 183
 Stevens Wallace 142, 275
 Strong Donald 194, 207
 Suchodolski Bogdan 106, 203, 275
 Sugiera Małgorzata 269
 Sulzer Joann Georg 86
 Swoboda Tomasz 212, 263
 Symonides z Keos 167
 Szahaj Andrzej 12, 26, 27, 74, 82, 101,
 103, 119, 127, 161, 173, 191, 250,
 265, 274, 275
 Szczepańska Anita 87, 172, 266, 276
 Szczęsna Ewa 275
 Szczubiałka Michał 266
 Sztabiński Grzegorz 228

Sztwiertnia Teresa 65, 271
 Szumańska-Grossowa Hanna 51, 145,
 270
 Szybowska Antonina 23, 276
 Szymanowski Adam 10, 52, 264, 265
 Szymańska Beata 202
 Szymborska Wisława 9, 276
 Szymczak Mieczysław 180, 275

Ś

Śliwowski René 119, 275
 Śnieżyska-Stolot Ewa 215, 270, 272
 Śpiewak Helena 217, 266
 Śpiewak Paweł 217, 266
 Świeczyński Jan 84, 276
 Świerkocki Maciej 72, 276

T

Tabakowska Elżbieta 239, 264
 Tanalska Anna 20, 56, 224, 262
 Tatarkiewicz Anna 250, 265
 Tatarkiewicz Władysław 20, 26, 39,
 75, 88, 149, 167, 276
 Taylor Charles 54, 276
 Thompson Jon 184, 276
 Thumen F. 154, 262
 Tischner Józef 54, 276
 Toporow Władimir 162, 235, 276
 Tuan Yi-Fu 239, 276
 Turner Joseph Mallord William 139
 Turzyński Ryszard 110, 265
 Tycjan (Tiziano Vecellio) 138

U

Uchyła-Zroski Jadwiga 67, 275
 Ugniewska Joanna 24, 51, 136, 164,
 239, 265
 Ullmann Ernst 276
 Ullmann Walter 276
 Uspienski Leonid 232, 276

V

Vasari Giorgio 114, 155, 195, 210, 216,
 219, 276
 Vecce Carlo 194
 Velázquez Diego de Silva 71, 138

Venturi Adolfo 194
 Verga Ettore 194
 Veyne Paul 210, 238, 274, 276

W

Wagner Michael 65, 78
 Waldmüller Ferdinand Georg 199
 Wallis Mieczysław 150, 169, 214, 276
 Warburg Aby 43, 129
 Warhol Andy 192, 193
 Warias Mieczysław 202, 276
 Warmiński Andrzej 22, 244, 263
 Warpechowski Zbigniew 65
 Ważbiński Zygmunt 198, 208, 276
 Weinsberg Adam 101, 178, 217, 230, 265
 Weitz Morris 39, 276
 Welsch Wolfgang 19, 20, 35, 54, 62, 102, 139, 143, 158, 245, 277
 White Michael 277
 Whorf Benjamin Lee 24, 72, 95, 162, 163, 277
 Wick Rainer 179
 Wick-Krnoch Astrid 179
 Wilhelm, książę Normandii 215
 Wilk Eugeniusz 273
 Wilkoszewska Krystyna 11, 20, 52, 55, 62, 65, 69, 76–78, 80, 103, 125, 139, 146, 169, 175, 224, 245, 263, 265, 269, 271, 277
 Winniczuk Lidia 208, 261
 Wirpsza Witold 261
 Wissmann Jürgen 226
 Witek Norbert 18, 277
 Wittkower Rudolf 43
 Witwicki Władysław 108, 139, 277

Wojnar Irena 120, 150, 264, 271
 Wolf Albert 113
 Wolicka Elżbieta 19, 37, 57, 132, 139, 156, 273, 277
 Wolicki Krzysztof 58, 267
 Wolniewicz Bogusław 42, 266
 Wystouch Seweryna 169, 277

Z

Zabłocka Magdalena 265
 Zabłudowski Tadeusz 25, 217, 238, 265
 Zajączkowski Andrzej 59, 144, 270
 Zakrzewska Wanda 110, 265
 Zarański Jan 108, 150, 178, 266
 Zawadzki Andrzej 100, 171, 263
 Zawojski Piotr 234, 277
 Zeidler-Janiszewska Anna 14, 17, 19, 21, 53–55, 67, 68, 73, 102, 112, 119, 125, 127, 138, 233, 261–264, 268, 272, 277, 278
 Ziemia Antoni 209
 Ziemilska Olga 266
 Ziemilski Andrzej 266
 Zięba Małgorzata 237, 273
 Zimand Roman 274
 Zöllner Frank 194
 Zuffi Stefano 267
 Zydorowicz Jacek 17, 264
 Zymon-Dębicki Henryk 168, 270

Ż

Żebrowska Alicja 251
 Żelazny Mirosław 278
 Żurowska Maria 232, 276
 Żyłko Bogusław 162, 235, 237, 270, 276

Ryszard Solik

Art as interpretation
From the problems of an artistic discourse

S u m m a r y

A standpoint presented in the book questioning an objectivist-essentialist understanding of a work of art typical of a formalist and modernist aesthetics. At the same time, it criticizes autonomy, closeness and stable definition of an artistic production, and, independence from the context and receivers. “A myth of a work of art for its own sake”, allegedly able to self-define its specificity and identity thanks to substantiality, was replaced with a perspective of contextual entanglements, in the structure of which “artisticness” is being negotiated and construed, and not definitely defined and fixed. As a result, interpretative practices and discursive procedures constitute the centre of proposed considerations. This is a consequence of the assumption that they constitute not only the context co-deciding about the experience of art, but the substantial way of concretization of a work of art in the cultural reality. A constituting dimension of interpretation is thus connected with not only the newest projects and enterprises, often of a “hesitant identity” requiring a comment and absorbing context resources, but an art as such, independently of the shape and type of its historical manifestations. Thus, art cannot exist for its own sake, but only through its interpretations.

Ryszard Solik

**Die Kunst als eine Interpretation
Zum Problem des künstlerischen Diskurses**

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der im vorliegenden Buch vertretene Standpunkt möchte die für formalistische und modernistische Ästhetik charakteristische, objektivistisch-essentialistische Rezeption eines Kunstwerkes in Frage stellen. Dadurch werden auch Autonomie, Verschlossenheit und eine bestimmte gleichbleibende Form des Kunstwerkes, also demzufolge auch die Unabhängigkeit von dem Kontext und dem Rezipienten angezweifelt. „Die Legende des Kunstwerkes selbst“, das dank der Substantialität angeblich fähig ist, eigene Spezifität und Identität zu definieren, wurde hier durch Perspektive der kontextuellen Verstrickungen ersetzt, in deren Struktur sich das „Künstlerische“ nicht ein für alle Mal gegeben zeigte, sondern es muss verhandelt und aufgebaut werden. Im Mittelpunkt der vorliegenden Erörterung stehen Interpretationspraktiken und diskursives Verfahren, die in der Annahme nicht nur über die Kunstrezeption mitentscheiden, sondern auch das Vorhandensein des Kunstwerkes in der Kulturwirklichkeit prinzipiell konkretisieren. Der konstituierende Ausmaß der Interpretation wird hier nicht nur mit den neuesten, des Kommentars bedürftigen Projekten und Unternehmen, sondern auch mit der Kunst an sich, abgesehen von deren Form und historischen Präsentationen, in Verbindung gebracht. Die Kunst darf zwar nicht von selbst, sondern nur dank deren Interpretationen existieren.

Na okładce wykorzystano zdjęcie autorstwa Ryszarda Solika
Fotografie w książce pochodzą z cyklu *Kalwaria* Z Jarosława Skutnika

Redaktor: Agnieszka Plutecka

Projektant okładki: Małgorzata Pleśniar

Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel

Korektor: Mirosława Żłobińska

Skład i łamanie: Edward Wilk

Copyright © 2012 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2098-4

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-528-5

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 18,5. Ark. wyd. 21,5.

Papier offset. kl. III, 90 g

Cena 28 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.

M. Rejnowski, J. Zamiara

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Cena 28 zł
(+ VAT)

Ryszard Solik

Sztuka jako interpretacja...

Ryszard Solik, doktor nauk humanistycznych, pracuje w Katedrze Teorii Sztuki i Dydaktyki Artystycznej Instytutu Sztuki Uniwersytetu Śląskiego. Stażysta Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Doktoryzował się w Instytucie Nauk o Kulturze na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Zajmuje się historią i teorią kultury, historią sztuki, teorią interpretacji oraz problematyką funkcji i uwikłań dzieła w konteksty kulturowe. Autor książek: *W kręgu funkcji sztuki (współautor, 1996)*, *Kulturotwórcze funkcje komunikatów ikonizacyjnych doby stanisławowskiej (2000)*, *Pejzaże sztuki, konteksty sztuki (2007)*. **Współredaktor prac zbiorowych:** *Wokół kultury myśliwskiej. Szkice o tradycjach łowieckich ziemi pszczyńskiej (2008)*, *Pejzaż śląski – pamięć, tradycja, współczesność (2008)* oraz *Twarze, portrety, maski. Czas na interdyscyplinarność (2010)*.

ISSN 0208-6336

